

בס"ד, כ"ז שבט התשפ"ו

מנחות ל"ד – המשך דיני מזוזה, ודיני תפילין

שאלות:

1. לרחמים יש שלושה פתחים בבית והוא משתמש בעיקר במרכזי, כמה מזוזות עליו לשים?

המשך דיני מזוזה

- **רב הונא אמר:** שלול (חדר מדרגות לוליניות שמוביל מהבית לעלייה) – אם יש לו שני פתחין (פתח עם מחיצות מלמטה ופתח עם מחיצות מלמעלה) – חייב בשתי מזוזות. אם רק אחד מהם קיים, למשל לבעל הבית אפשרות חופשית לעלות, אז רק הפתח התחתון חייב.
- **רב פפא למד מכאן שחדר שיש לו ארבעה שערים** – חייב בארבע מזוזות (אפילו אם רגיל רק באחד מהם). (וזה שונה מהכלל בדף הקודם שאם יש שני פתחים רק זה שרגילים בו חייב והשני בטל אליו, כי כאן יש מספר גדול של פתחים שכולם נוצרו מלכתחילה לשימוש).
- **אמימר אמר:** שפתח שנעשה בקרן זוית, הכוונה, כאילו חתכו באלכסון את אחת הקרנות של הבית המרובע ואין מזוזות עץ אלא רק מקום חיתוך הכתלים בשני כיוונים – הפתח הזה חייב במזוזה.
- **רב אשי הקשה:** הרי אין לו פצימין (מזוזות). **אמימר השיב:** עדי פצימי (אלו קצות הקירות הם הפצימים שלו).
- **רב פפא נקלע לביתו של מר שמואל וראה פתח שלא היה לו אלא רק פצים אחד, מצד שמאל, ועשה לו מזוזה (כלומר, הפתח היה לגמרי בצד הימני של הקיר למשל המערבי שהדלת נסגרת על הקיר הדרומי המאונך, ושם אין פצים לשם עליו מזוזה בצד ימין, ובכל זאת שמו שם מזוזה על הקיר.**
- **רב פפא אמר:** האם אתה נוהג **כרבי מאיר** שמחייב מזוזה בפצים אחד, אבל הרי **רבי מאיר** אמר את הדין רק כשהפצים נמצא בצד ימין! והגמרא מוכיחה שצריך לשים את המזוזה בצד ימין:

  1. **רבה דרש:** "מזוזות בִּיתְךָ" נדרש בִּיתְךָ מן הימין (כי כשמתחילים ללכת, עוקרים רגל ימין תחילה).
  2. **רב שמואל בר אחא (בשם רבא בר עולא):** למד מהפסוק שיהוידע הכהן שם את ארון הנדבות מימין, בבוא איש בית ד', הארון היה אצל הקיר הצפוני של המזבח.

- הברייתא מביאה את המחלוקת לעניין פצים אחד:
שרבי מאיר מחייב מזוזה בבית שאין לו אלא פצים אחד, ו**חכמים** פוטרים. **חכמים** סוברים שכתוב "מזוזות" בלשון רבים. ו**רבי מאיר** סובר או **כרבי עקיבא** או **כרבי ישמעאל שאמר** שנאמר "מזוזות" (פעמיים) – ריבוי אחר ריבוי בא למעט שאפילו אחד. ו**רבי עקיבא אמר:** שנאמר במצרים "על נְשֵׁי הַמְּזוּזוֹת" – המילה "שתי" מיותרת, ומכאן לומדים שכל מקום שנאמר "מזוזות" סתם, כוונתו לאחת (עד שיפרט הכתוב שתיים).

2. יעקב כתב מזוזה ישירות על המשקוף, הוא יצא ידי חובת המצוה?

כתיבת המזוזה על ספר

○ הגמרא מביאה ברייתא שדורשת את הפסוק "וְכָתַבְתֶּם" (במזוזה), שלכאורה יכול להתפרש שיכתבנה על האבנים של הפתח, או לחילופין על ספר (קלף).

▪ הברייתא לומדת גזירה שווה: דנין כתיבה הנוהגת לדורות (במזוזה) מכתובה שנוהגת לדורות בספר תורה (שנכתב על ספר), ולא דנין מכתובה על אבנים (שלא נוהגת לדורות, שנאמר בכניסתם לארץ: "וְכָתַבְתֶּם עַל הָאֲבָנִים"). ומנין שלדורות נוהגים על הספר? מדברי ירמיהו לברוך בן נריה: "וְאֲנִי כָתַב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיּוֹ".

▪ **רב אחא בריה דרבא** הקשה **לרב אשי**: הרי התורה אמרה "עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ" (משמע על המזוזות עצמן), למה צריך גזירה שווה? **רב אשי** השיב לו, שהתורה אמרה תחילה כתיבה תמה (שזה יכול להיות על ספר), ואחר כך על המזוזות.

○ הגמרא שואלת אם ככה למה בכל זאת צריך גזירה שווה? ומתרצת שאם לא הייתה גזירה שווה הייתי אומר שאפשר לכתוב את הכתיבה התמה הזו על אבן (חקוקה) ולקבוע אותה במזוזה. לכן הגזירה שווה "כתיבה כתיבה" באה ללמד שצריך כתיבה על ספר (קלף) דווקא.

3. לבצלאל נפסלו התפילין של יד, ויש לו שתי קציצות של ראש, הוא יכול להניח אחת על היד?

הלכות תפילין

○ שנינו במשנה שלנו שארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו ואפילו אות אחת. הגמרא שואלת מה החידוש בזה כתוב בפסוק עיכוב, בדיוק כמו ששאלנו לגבי המזוזה בדף כט, והיא מתרצת באותו אופן: ללמד שאפילו קוצו של יו"ד מעכב, או שכל אות צריכה שיהיה גויל מוקף לה מארבע רוחותיה, שלא תהיה דבוקה לאחרת, כדי שלא תיפסל.

○ הגמרא מביאה מחלוקת מאיפה לומדים שבתפילין יש ארבע פרשיות בארבעה בתים נפרדים בתפילין של ראש.

▪ **רבי ישמעאל** דורש מהמילה "לְטֹטְפֹת" (שלוש פעמים, אחת מהן בו' בלשון רבים) – הרי כאן ארבע.

▪ **רבי עקיבא** דורש מהמילה טטפת עצמה: "טט" = שתיים (בלשון כתפי), "פת" = שתיים (בלשון אפריקי).

○ צורת כתיבת תפילין של ראש:

▪ כותבן על ארבעה עורות (קלפים) ומניחן בתוך ארבעה בתים שעשויים מעור אחד (זכרון אחד).

▪ **רבי אומר**: צריך שיהיה ריווח ניכר בין הפרשיות כדי לחלקן לבתים. **חכמים** חולקים: שלא צריך. ושניהם מסכימים שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת. ואם החרץ בין ארבעת הבתים של ראש לא ניכר – פסולות.

○ תפלה של יד כותבה על עור אחד בבית אחד. ואם כתב בארבעה עורות נפרדים והניח בבית אחד – יצא.

- **רבי יהודה אומר:** שצריך לדבק את העורות, שנאמר "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת" (כשם שזה נראה מבחוץ כאות אחת, כך גם לך מבפנים). **רבי יוסי** אומר: שלא צריך.
  - **רבי יוסי אמר שרבי יהודה** מודה לו שאם יש ליהודי רק שתי זוגות תפילין של ראש (של ארבעה בתים), שטולה עור על אחת מהן (שתיראה כבית אחד), ומניח אותה על היד למרות שמבפנים יש ארבע פרשיות נפרדות. **רבא** מדייק מכאן **שרבי יהודה** חזר בו ממחלוקתו עם **רבי יוסי**.
  - הגמרא **מקשה** על הדין הזה שאפשר להשתמש בתפילין של ראש לשל יד, שהרי שלח **רב חנניה** בשם **רבי יוחנן**: תפילין של ראש (קדושה חמורה, בגלל האותיות שד שהן רובן של השם שנמצאות אצלה) שלא עושין אותה של יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה!
  - הגמרא **מתרצת**: שהאיסור להוריד מקדושה חמורה הוא דווקא בתפילין עתיקות (שכבר הונחו פעם). ובחדשות – מותר. (ולמי שאומר שהזמנה מספיקה לאסור שינוי – התירו אם התנה מראש).
  - הגמרא מביאה ברייתא שמתארת את סדר הכנסתן בתפילין של ראש:
    - הסדר: "קִדְשׁ לִי" ו"וְהָיָה כִּי יִבְיָאֲךָ" – מימין. "שְׁמַע" ו"וְהָיָה אִם שָׁמַע" – משמאל.
    - הגמרא **מקשה** שהרי יש ברייתא שאומרת הפוך. **אביי תירץ**: הראשונה מדברת על ימינו של קורא (שעומד מול המניח), והשנייה מנקודת מבטו של המניח.
  - **רב חננאל אמר בשם רב:** שאם החליף את סדר הפרשיות – התפילין פסולות.
- והדיון ימשיך בדף הבא.